

УДК 811.111.2

Миронюк Л. В.¹, Долотій М. М.²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. УФКС-214 НУ «Запорізька політехніка»

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ІЗ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ

Дослідження проблем інтернаціоналізації термінологічних одиниць є надзвичайно актуальним у сучасній лінгвістиці й стало предметом різноаспектних наукових студій таких науковців, як В. Акуленко, О. Лобач, Е. Есенова, Н. Синицька, Є. Пинтюк, І. Усова, Г. Хант та ін. Питання особливостей формування термінів із інтернаціональним компонентом у медичній сфері ще потребує належної уваги дослідників. Мета цієї роботи –

дібрати приклади медичних термінів із інтернаціональним компонентом власною назвою (епонімом) та дослідити специфіку їх будови.

Значна частина українськомовної медичної термінології представлена епонімічними інтернаціональними термінами. Епонім (грец. *ερονυμος*, *ερί* «після» + *οποτα* «ім'я») = «той, що дає своє ім'я». У науці епонім – назва явища (наприклад, хвороби), поняття, структури або методу за прізвиськом людини, котра вперше виявила або описала їх (набряк Квінке, закон Вакернагеля, символ Кронекера тощо); результат практичної діяльності медиків (дієта Балінта, дієта Джованетті), назви інструментів (зажим Кохера, зажим Люера) тощо.

Серед медичних термінів, у структурі яких є епонімічні найменування, велику групу складають словосполучення. Інтернаціональні епонімічні терміноелементи можуть формувати різні синтаксичні моделі залежно від кількості терміноелементів: двокомпонентні (зуби Гатчінсона, комплекс Ейзенменгера, синдром Дресслера, схил Блюменбаха, трикутник Сімона, точка Макберні, шар Дюа, хвороба Фарбера), трикомпонентні (верхньощелепна пазуха Гаймора, зернисті ямочки Пахіоні, клинувата раковина Бертіна, поперековий трикутник Пті; овальний отвір Везалія, стегова перегородка Кльоке) та багатокомпонентні (передня язикова залоза Бляндіна-Нуна, найменші вени серця В'ессена-Тебезія). У термінах-словосполучах один із компонентів указує на прізвисько особи чи декількох осіб, котрі зробили певне відкриття. Трансформація власної назви, що є компонентом терміна, у загальну назву не відбувається.

В українській медичній термінології є низка однослівних епонімічних термінів-інтернаціоналізмів, утворених від прізвиськ винахідників, наприклад: бабезіоз – гарячка великої рогатої худоби (від прізвиська румунського дослідника В. Бабеша), нокардія – рід паличкоподібних бактерій (від прізвиська французького бактеріолога Е. Нокарда (фр. E. Nocard); нейсерій – рід бактерій типу протеобактерій (від прізвиська німецького лікаря А. Нейссера (нім. A. Neisser) тощо. Утворивши термін, власна назва трансформувалась у загальну. Однослівні терміни утворюються морфологічним способом. Наприклад, побудовані основоскладанням, терміни з інтернаціональними епонімічними компонентами формують різні моделі залежно від статусу основи, з якою їх поєднують. Так компонент гальвано-, утворений від прізвиська італійського медика і фізика Л. Гальвані (італ. L. Galvani), рентгено- – від прізвиська німецького фізика В. Рентгена, батто- – від імені киренейського царя Батта (або Баттоса), уживаються в термінах, побудованих за такими моделями: 1) «основа прізвиська + о + іншомовний термін»: гальванокаутер, гальваноакустика, гальванопальпація, гальванотаксис, гальванотерапія, гальванотехніка, рентгеноапаратура, рентгенодіагностика, рентгенотерапія, рентгенотехніка, рентгенопромені, баттологія; 2) «основа прізвиська + о +

національне слово»: гальваногрязелікування, гальванопокривання, гальванопокриття, рентгенознімок, рентгеноплівка, рентгенопрозоріст, рентгенозахисний. Тож власні назви поєднуються із запозиченими або українськими лексемами, що належать до загальних назв, втрачають первісну епонімічну семантику й переходять у загальну назву.

У медичній українськомовній термінології можна виокремити епонімічні терміни, побудовані за допомогою інтернаціональних афіксів, як от: -оз/-іоз: лістеріоз – термін позначає назву інфекційної хвороби, в основі якого прізвище англійського хірурга Дж. Лістера; бартонельоз – назва інфекційної хвороби, в основі терміна – прізвище аргентинського мікробіолога А. Бартоні (ісп. A. Barton); лямбіоз – також різновид інфекційної хвороби, в основі терміна – прізвище чеського лікаря В. Лямбля (чеськ. V. LambI), який відкрив її збудника; -ізм: дальтонізм – термін, який використовують для позначення порушеного сприйняття кольорів; явище, назване на честь вченого Дж. Дальтона (J. Dalton); дарвінізм – теорія еволюції, згідно з якою вищі організми розвиваються з нижчих шляхом природного відбору, походить від прізвища англійського біолога Ч. Дарвіна (Ch. Darwin) тощо.

Отже, використання власної назви як терміноелемента є показником інтернаціональності терміна, його «міжнародного впізнавання». У медичній термінології спостерігається процес трансформації власних імен в загальні назви в термінах, утворених морфологічним способом; у лексемах, побудованих синтаксичним способом, епонім не змінюється, тобто в структурі терміна прізвище винахідника, відтворене засобами транслітерації з питомої мови, інтернаціоналізується.